

DRENTHE WOONT
circulair

De start van een beweging

Samen ontdekken door te doen

actium

Domesta

lefier

WOON
CONCEPT

‘wat wordt mijn huis?’

Voorwoord

Drenthe Woont Circulair is van pril idee uitgegroeid tot een krachtige beweging. Dat brengt het nodige met zich mee. Op het niveau van ons samenwerkingsverband, de individuele woningcorporaties en betrokken medewerkers. Het al doende leren is daar in volle gang.

Zo biedt onze Drentse proeftuin in deze eerste fase een enorme experimenteer ruimte. Dat is in zichzelf al een succes. Kijkend naar de effecten van het tot nu toe geleerde kunnen we niet anders dan concluderen dat we goed onderweg zijn. Die expeditie zetten we voort. Met het starten van de zes bouwteams in januari dit jaar zijn we een nieuwe etappe ingegaan die tot nieuwe inzichten zal gaan leiden. Ook buiten ons als woningcorporaties. Daar kijken we naar uit.

Voor je ligt het 'logboek' van het eerste deel van onze expeditie. Het geeft inzicht in de ontstaansgeschiedenis van het programma Drenthe Woont Circulair en markeert belangrijke gebeurtenissen die we onderweg mee hebben gemaakt. Het laat zien hoe zich een leergeschiedenis vormt. Een die we graag delen met de wereld. Om zo bij te dragen aan een blijvende impact. Voorbij het nu gangbare, naar een circulaire bouweconomie.

Wij wensen je veel leesplezier,

Jaap Boekholt
voorzitter samenwerkingsverband Drenthe Woont Circulair

Inhoud

Een begin maken	9
Koers uitzetten	10
Ontwikkeling van de projectorganisatie	10
Scholing van betrokken medewerkers	13
Uitwerking in een vernieuwende uitvraag	15
Werving van partners in verandering	16
Matching vraag en aanbod	19
Op missie zijn	29
Navolging krijgen	32

Een begin maken

Koers uitzetten

Op missie zijn

Navolging krijgen

provincie Drenthe

Een begin maken

De acht Drentse woningcorporaties werken al een aantal jaren samen onder de vlag van de Drentse Expeditie Energieneutraal Wonen (2016). De energietransitie krijgt daarbinnen handen en voeten in de vorm van bewustwording en verduurzaming van bestaande en nieuwe woningen. Naast de problematiek gerelateerd aan energie dringen vraagstukken rond de beschikbaarheid van grondstoffen en de toename van afval zich onmiskenbaar op. De Drentse woningcorporaties onderkennen de urgentie hiervan en nemen zelf verantwoordelijkheid om de gevolgen van deze ontwikkelingen voor hun primaire taak te onderzoeken.

Om die reden is in 2018 het samenwerkingsverband 'Drenthe Woont Circulair' opgericht. Een gezamenlijke verkenning van het waarom, hoe, wat en wie van circulair bouwen en wonen. In de vorm van een traject gericht op doen. Een proeftuin door heel Drenthe biedt de context om aan de hand van meerdere concrete bouwprojecten al doende te leren. Als individu, organisatie en gemeenschap. Binnen Drenthe Woont Circulair wordt een blijvende impact gezocht. Geen eenmalige pilot, maar een bijdrage aan fundamentele veranderingen; voorbij het nu gangbare.

Het samenwerkingsverband 'Drenthe Woont Circulair' bouwt voort op het werk dat in het kader van de transitie naar een circulaire economie al verzet is. Wij benutten de landelijke ontwikkelingen vanuit het rijksbrede programma 'Nederland Circulair in 2050' (2016) en omarmen de ingezette lijn 'Noord-Nederland Circulair' (2018) vanuit de drie noordelijke provincies Drenthe, Fryslân en Groningen.

Ambities stellen

Onze ambitie is om 100% circulair te bouwen en renoveren in 2040 en een circulaire bouwwereld te hebben gerealiseerd in Drenthe.

Het Manifest 'Drenthe Woont Circulair' (mei 2019) onderstreept deze gezamenlijke missie van de acht Drentse woningcorporaties.

Eerder al, op 5 oktober 2018, heeft Drenthe Woont Circulair een intentieverklaring ondertekend met de strategische partners (zie pagina 8); de eerste stap in uitbreiding van het innovatienetwerk.

Anno 2020 is het direct betrokken netwerk exponentieel gegroeid tot 55 bedrijven met de deelname van zes winnende consortia en de daartoe behorende bedrijven.

Manifest Drenthe Woont Circulair

Wij als Drentse woningcorporaties

1. zijn rentmeester van betaalbare woningen voor de sociale doelgroep met integrale verantwoordelijkheid voor mensen, stenen en geld
2. constateren een mondiale grondstoffenschaarste met een effect op onze primaire taak
3. moeten leren omgaan met deze opgave
4. starten daarom met concrete pilots waarin we samen leren en samen werken met ruimte om fouten te kunnen maken
5. willen hiermee bijdragen aan een fundamentele verandering in bouwen, exploiteren en slopen met de focus op welzijn, materialen en waarde

Koers uitzetten

Een ontdekkingstocht als Drenthe Woont Circulair kent zo zijn eigen verloop met de nodige voorbereiding, bijbehorende activiteiten en (tussen)resultaten. Op initiatief van Leo van Diemen (Lefier) en Jaap Boekholt (De Volmacht) is werk gemaakt van de in oktober 2016 ondertekende overeenkomst in het kader van de Expeditie Energieneutraal Wonen. Specifiek de afspraak die ingaat op onderlinge samenwerking en het delen van kennis is opgepakt als aangrijppunt voor het initiatief dat de naam kreeg: Drenthe Woont Circulair.

Met de aanstelling van Leo van Diemen als kwartiermaker (april 2018) kon de oriëntatie vanuit de acht Drentse woningcorporaties stevig opgepakt worden. Zijn opdracht bestond uit het verder uitwerken van de ideeën, ontwikkelen van de projectorganisatie, verbreden van het draagvlak, verkennen van het netwerk, uitwerken van het projectplan, projectbegroting en de subsidieaanvraag.

De honorering van de subsidieaanvraag bij de Provincie Drenthe (juli 2018) maakte vervolgens de weg vrij voor verdere ontwikkeling van initiatief tot proeftuin. De tijdlijn geeft dat proces en pad in een oogopslag weer (zie pagina 11).

Artikel uit overeenkomst 'Expeditie Energieneutraal Wonen'

"Verhuurders werken mee aan de noodzakelijke vernieuwende aanpakken welke bijdragen aan een kwantitatief en kwalitatief resultaat voor bewoners en het bereiken van het hoofddoel en subdoelen. Zo nodig nemen zij hiervoor het initiatief. Zij werken samen in projecten, pilots en/of proeftuinen om gezamenlijk te leren, kennis te bundelen, ervaring op te doen en deze actief uit te dragen. Hierdoor wordt voor partijen zichtbaar welke middelen bruikbaar of minder bruikbaar zijn om op een goede manier bij te dragen aan de doelen."

Ontwikkeling van de projectorganisatie

Drenthe Woont Circulair (DWC) is in juli 2018 gestart met de volgende projectorganisatie:

Stuurgroep

De acht deelnemende woningcorporaties vormen met elkaar de Stuurgroep DWC. De leden komen uit alle geledingen van de corporatie (van bestuurder tot projectopzichter) en zijn allen in hun dagelijks werk betrokken bij energievraagstukken in de breedste zin van het woord.

Dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur bestaat uit vertegenwoordigers van drie woningcorporaties. Zij zijn namens de acht woningcorporaties het dagelijks aanspreekpunt voor de projectleider.

Projectleider & projectassistent

De projectleider en projectassistent zijn uit eigen geledingen beschikbaar gesteld voor inzet in Drenthe Woont Circulair. De projectleider voor 16 uur per week en de projectassistent voor 8 uur per week.

De projectleider Leo van Diemen (Lefier) is eind april 2019 wegens ziekte vervangen door Alex van Oost (NICE). Eerst tijdelijk, maar gezien het uitblijven van herstel, vervolgens permanent.

Na het scholingstraject Circulair Bouwen en Wonen is per mei 2019 uit de groep deelnemers aan de scholing een kernteam geformeerd. Het Kernteam DWC bestaat uit medewerkers die de projectorganisatie voor het pilotproject binnen hun woningcorporatie uitvoeren.

Cartografie van activiteiten en resultaten

Fase	Onderwerp	Datum
Initiatief: gericht op oriënteren	Initiatief tot proeftuin	januari 2018
	Start kwartiermaker	april 2018
	Startbijeenkomst 8 Drentse woningcorporaties	7 mei 2018
	Indiening projectplan Drenthe Woont Circulair	9 juli 2018
	Ondertekenen intentieverklaring door de 8 Drentse corporaties en hun strategische partners	5 oktober 2018
Scholing: gericht op ontwikkelen	Masterclasses: <ul style="list-style-type: none"> Masterclass Anders kijken Masterclass Anders bouwen Masterclass Anders waarderen Masterclass Anders sturen Masterclass Anders doen deel I Masterclass Anders doen deel II 	15 november 2018 6 december 2018 10 januari 2019 7 februari 2019 7 maart 2019 28 maart 2019
	Vorbereiding lancering marktvaart door stuurgroep & kernteam	april 2019 - augustus 2019
	Lancering uitvaart in de markt	5 september 2019
	Communicatiecampagne gericht op werving consortia	5 september - 26 september 2019
	Kick-off	26 september 2019
Uitvaart & Selectie: gericht op ontwikkelen	Deadline inleveren visiedocument door consortia	28 oktober 2019
	Vorselectie consortia door kernteam	8 november 2019
	Pitches consortia & eindselectie	27 november 2019
	Matching woningcorporaties & consortia	13 december 2019
	ProeftuinLAB 1	16 januari 2020

Verstevigen governance

De stapsgewijze ontwikkeling van project naar programma is ook doorgevoerd in een versteviging van de governance. Die is ingericht op twee niveaus: strategisch en operationeel. Vanaf september 2019 is het dagelijks bestuur zoals opgericht in juli 2018 komen te vervallen.

Stuurgroep DWC (strategisch niveau)

De acht woningcorporaties samen vormen de Stuurgroep DWC. Vanuit elke corporatie neemt een MT-lid zitting in de stuurgroep. Voorzitter van de stuurgroep is Jaap Boekholt, directeur-bestuurder van De Volmacht.

De stuurgroep is inhoudelijk en financieel verantwoordelijk voor het programma Proeftuin Drenthe Woont Circulair.

De stuurgroep is tevens opdrachtgever van de extern ingehuurde programmamanager van Drenthe Woont Circulair.

Kernteam DWC (operationeel niveau)

In het Kernteam DWC zijn alle woningcorporaties vertegenwoordigd door die persoon die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de circulaire pilotprojecten van de corporatie. De programmamanager is voorzitter van het Kernteam DWC.

Het Kernteam DWC is verantwoordelijk voor het DOEN in dit programma.

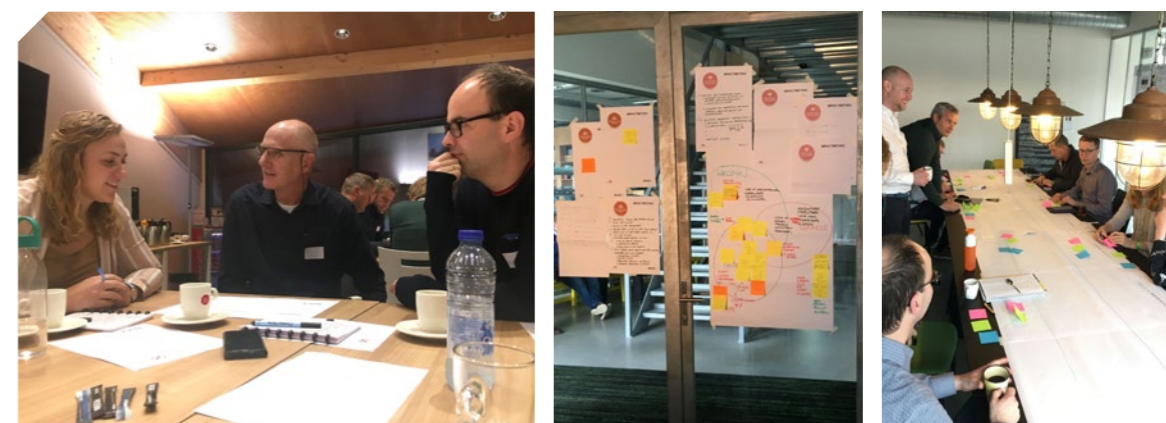
Programmamanager

In de periode van april 2018 tot en met april 2019 heeft de projectleiding van Drenthe Woont Circulair in handen gelegen van Leo van Diemen (Lefier). Vanaf mei 2019 is er een externe programmamanager ingehuurd voor 2 dagen per week.

Zijn opdracht is de verdere ontwikkeling van het programma DWC 2020-2021, aansturing van het Kernteam DWC en de dagelijkse leiding van project. De programmamanager rapporteert aan de Stuurgroep DWC.

Strategische partners

De zes strategische partners worden door de programmamanager betrokken bij het project. Met name in de ontwerp- en bouwfase (2020-2021) leveren de strategische partners een duidelijke bijdrage zoals overeengekomen in de intentieverklaring (2018).

Scholing van betrokken medewerkers

Veel vraagstukken zijn nog niet bekend, maar worden pas in de praktijk, door te doen, zichtbaar. Dat maakt Drenthe Woont Circulair tot een echte ontdekkingsstocht. En dat vraagt een goede voorbereiding. Die voorbereiding is gedaan in de vorm van een scholingsprogramma voor de betrokken medewerkers van de acht Drentse woningcorporaties. Dit programma is ontwikkeld, georganiseerd en uitgevoerd door het Noordelijk Innovatielab Circulaire Economie (NICE). NICE is kennispartner van DWC en regisseur van het 'leren in de transitie naar circulaire sociale woningbouw'. Met behulp van het scholingsprogramma is een gemeenschappelijk denkkader ontwikkeld en zijn gedeelde ambities opgesteld voor Circulair Bouwen & Wonen binnen de Proeftuin DWC.

Deelnemers klaarstomen

Het scholingsprogramma is gevolgd door de medewerkers van de corporaties die (mede) verantwoordelijk zijn voor de aansturing en de uitvoer van de circulaire bouwprojecten (6 pilots). In totaal heeft een groep van circa 30 personen, van manager tot uitvoerder, het scholingsprogramma gevolgd.

Leeragenda opstellen

Het scholingsprogramma bestaat uit 6 masterclasses van een dag (maandelijkse frequentie). Elke dag kent een ander thema:

1. anders KIJKEN
2. anders BOUWEN
3. anders WAARDEREN
4. anders STUREN
5. anders DOEN deel I
6. anders DOEN deel II

Het scholingsprogramma is opgebouwd uit de volgende elementen:

- *impact* persoonlijk -, organisatie- en systeemniveau
- *competenties* kennis, vaardigheden en houding

In de 6 masterclasses zijn beide elementen doorlopend integraal behandeld, zodat naast de opbouw van competenties ook gewerkt is aan de ontwikkeling van een team dat de rol van koploper en ambassadeur op zich kon nemen.

Resultaten boeken

Naast het opleiden van mensen heeft het scholingsprogramma ook geresulteerd in een gedeeld kader voor de uitvraag aan de markt. Dat kader is opgebouwd uit de volgende bouwstenen:

Definitie van Circulair Bouwen & Wonen als eenduidig kader

Die definitie luidt: 'Een gebouw dat wordt ontwikkeld, gebruikt en hergebruikt zonder natuurlijke hulpbronnen onnodig uit te putten, de leefomgeving te vervuilen en ecosystemen aan te tasten. Gebouwd op een economisch verantwoorde manier en bijdragend aan het welzijn van mens en dier. Hier en daar, nu en later. Technische elementen zijn demonteerbaar en herbruikbaar, biologische elementen kunnen ook worden teruggebracht in de biologische kringloop'.

provincie Drenthe

Zeven karakteristieken van een circulaire economie

Model 'zeven karakteristieken van een circulaire economie' als leidraad

Het model 'zeven karakteristieken van een circulaire economie' is gekozen als leidraad binnen Drenthe Woont Circulair. Dit model is een praktische aanpak die zich focust op een positieve natuurlijke en sociale impact van de Circulaire Economie. Dit raamwerk kijkt naar het optimale gebruik van materialen, water en energie terwijl het een positieve impact tracht te hebben op biodiversiteit, menselijke cultuur en maatschappij, gezondheid en welzijn in het creëren van veelzijdige vormen van waarde.

In toevoeging wordt ook gekeken naar een systeem dat veerkrachtig, transparant en eerlijk is. Het is binnen dit systeem van essentieel belang dat de beslissing voor één van de zeven

karakteristieken geen negatieve effecten heeft op één van de anderen.

Focus op de karakteristieken 'Welzijn', 'Materialen' en 'Waarde'

Kijkend naar de 7 CE-karakteristieken wordt binnen Drenthe Woont Circulair de focus gelegd op Welzijn, Materialen en Waarde. Of in de terminologie binnen woningcorporaties: mensen, stenen en geld.

Welzijn

Materialen

Waarde

Ambitie en doelen als stip op de horizon

Drenthe Woont Circulair wil fundamentele veranderingen brengen in de manier van bouwen en exploiteren. Zodat we bijdragen aan het nalaten van een gezondere wereld voor de volgende generaties. In 2040 bouwen en renoveren we 100% circulair en hebben we een circulaire bouwwereld in Drenthe gerealiseerd.

Een gezamenlijke verkenning van het waarom, hoe, wat en wie van circulair bouwen en wonen. In de vorm van een traject gericht op doen. Een proeftuin door heel Drenthe biedt de context om aan de hand van meerdere concrete bouwprojecten al doende te leren. Als individu, organisatie en gemeenschap. Een blijvende impact wordt gezocht. Geen eenmalige pilot, maar een bijdrage aan fundamentele veranderingen; voorbij het nu gangbare.

Uitwerking in een vernieuwende uitvraag

Met het Kernteam DWC is, na het doorlopen hebben van de scholing, intensief toegewerkt naar een bij de ambitie passende manier van marktuitvraag. Dat betekende dat antwoord gegeven moest worden op hoe er collectieve impact gemaakt kon worden met de opgave en de uitvraag? Hoe kan de Proeftuin DWC een bijdrage leveren aan de transitie naar circulair bouwen als het nieuwe normaal? Welke fundamentele veranderingen vraagt dat in de manier waarop corporaties opdrachten uitzetten, ontwerpen, bouwen en beheren? Wat betekent dat voor de wijze waarop elke corporatie zelf werkt, maar ook waarop samengewerkt wordt met stakeholders en andere externe partijen? Hoe zorgen we ervoor dat oplossingen nagestreefd worden die betaalbaar, herhaalbaar en opschaalbaar zijn?

Transitieniche ontwerpen

Een van de pijlers onder de aanpak van de organisatie van de Drentse proeftuin is Strategisch Niche Management (SNM). Een aanpak waarbij doorlopend geanalyseerd kan worden wat de impact is van het handelen en waar bijstelling nodig is van het proces. Op die manier kan geanticipeerd worden op de onvoorspelbaarheid die deel is van innovatietrajecten als deze. Drenthe Woont Circulair organiseert

met SNM collectieve impact vanuit een multi-level aanpak¹.

Er is ingezet op deze vier hoofdactiviteiten:

1. ZIEN
verwachtingen en visies afstemmen
2. SAMEN
netwerk opbouwen
3. DOEN
experimenteren in het regime voor het nieuwe normaal
4. LEREN
leerproces opzetten

Oproep tot actie doen

Drenthe Woont Circulair zoekt nieuwe vormen van verbinding en samenspel in een omgeving die voortdurend verandert. Dat geldt voor de woningcorporaties onderling, bijvoorbeeld in de vorm van een inkoopcombinatie, als ook in de wijze van samenwerking tussen woningcorporaties, stakeholders en marktpartijen. We zijn ervan overtuigd dat een vernieuwende samenwerking een noodzakelijke randvoorwaarde is voor de beoogde transitie. Circulaire economie zetten we daarbij in als middel: cross-sectoraal, domein-overstijgend en multi-stakeholder.

Binnen Drenthe Woont Circulair is voor uitvraag en aanbesteding gekozen voor een insteek gericht op het vinden van authentiek partnerschap in verandering. Daarmee wordt bedoeld op een samenwerking waarbij gezamenlijk eigenaarschap en verantwoordelijkheid genomen wordt voor het vinden van die oplossingen die bijdragen aan de missie, visie en ambitie. Een samenwerking gebouwd op vertrouwen, transparantie en wederkerigheid.

¹ In het 'Woonkompas Circulair Wonen' is meer te lezen over deze aanpak.

Resultaten borgen

De resultaten uit de voorbereidende fase ten behoeve van de marktvraag zijn samengevat in een drietal documenten. Deze documenten - het gemeenschappelijk kader - zijn ontwikkeld door de acht Drentse woningcorporaties en worden veelvuldig gebruikt (intern en extern) in alle fasen van dit project.

Kompas

Het Kompas Circulair Wonen is een leidraad voor de Proeftuin DWC en borgt de gezamenlijke koers op hoofdlijnen. Het document wordt gebruikt binnen de programmaorganisatie, binnen de eigen woningcorporaties en wordt gedeeld met alle externe partijen waarmee samengewerkt wordt.

Selectieleidraad

De selectieleidraad schetst de wijze waarop en de randvoorwaarden waaronder DWC deelname van de markt aan de proeftuin ziet. Naast de wijze waarop de uitvraag aan de markt gedaan wordt staat ook de type uitvraag uitgebreid beschreven. Een document dat alle potentiële deelnemers aan de proeftuin meeneemt in de manier waarop geïnteresseerden kunnen deelnemen en wat er van hen verwacht wordt.

Ontwerpreglement

Het reglement geeft weer wat er binnen de samenwerkingsvorm van elkaar verwacht wordt en op welke wijze informatie gedeeld wordt en dat transparantie cruciaal is binnen de proeftuin. Daarnaast staat de fasering binnen pilotprojecten beschreven.

samen ontdekken door te doen

Werving van partners in verandering

Na maanden van 'interne' voorbereiding is op 5 september 2019 de Proeftuin Drenthe Woont Circulair gelanceerd. Hét moment waarop het programma voor het eerst, voor het grote publiek bekend gemaakt werd.

Eerste indruk maken

Resultaat is inhoud keer acceptatie. Nu de inhoud stond, was het ook zaak om zorg te dragen voor inspiratie en acceptatie met een goed door-dachte branding. Om die reden is veel aandacht besteed aan een authentieke huisstijl en is voor de werving een communicatiecampagne ontwikkeld.

De toekomstige huurder (jongeren) die zichzelf de vraag stelt 'Wat wordt mijn huis?' staat centraal in deze campagne ondersteund met de pay-off van Drenthe Woont Circulair 'Samen ontdekken door te doen!'.

Het doel van de communicatiecampagne voor de lancering van de proeftuin was enerzijds Drenthe Woont Circulair in de markt zetten (branding) en anderzijds het aantrekken van marktpartijen voor deelname aan de uitvraag.

Belangrijke kernwaarden die onderdeel zijn van alle communicatie zijn:

- **Pionieren**
leren, nieuwsgierigheid, vernieuwing
- **Samenwerken**
met allerlei verschillende disciplines, in de vorm van een partnerschap
- **Openheid**
kennis en ervaringen delen, transparant maken van prestaties
- **Doen**
actief, energie, ontdekken

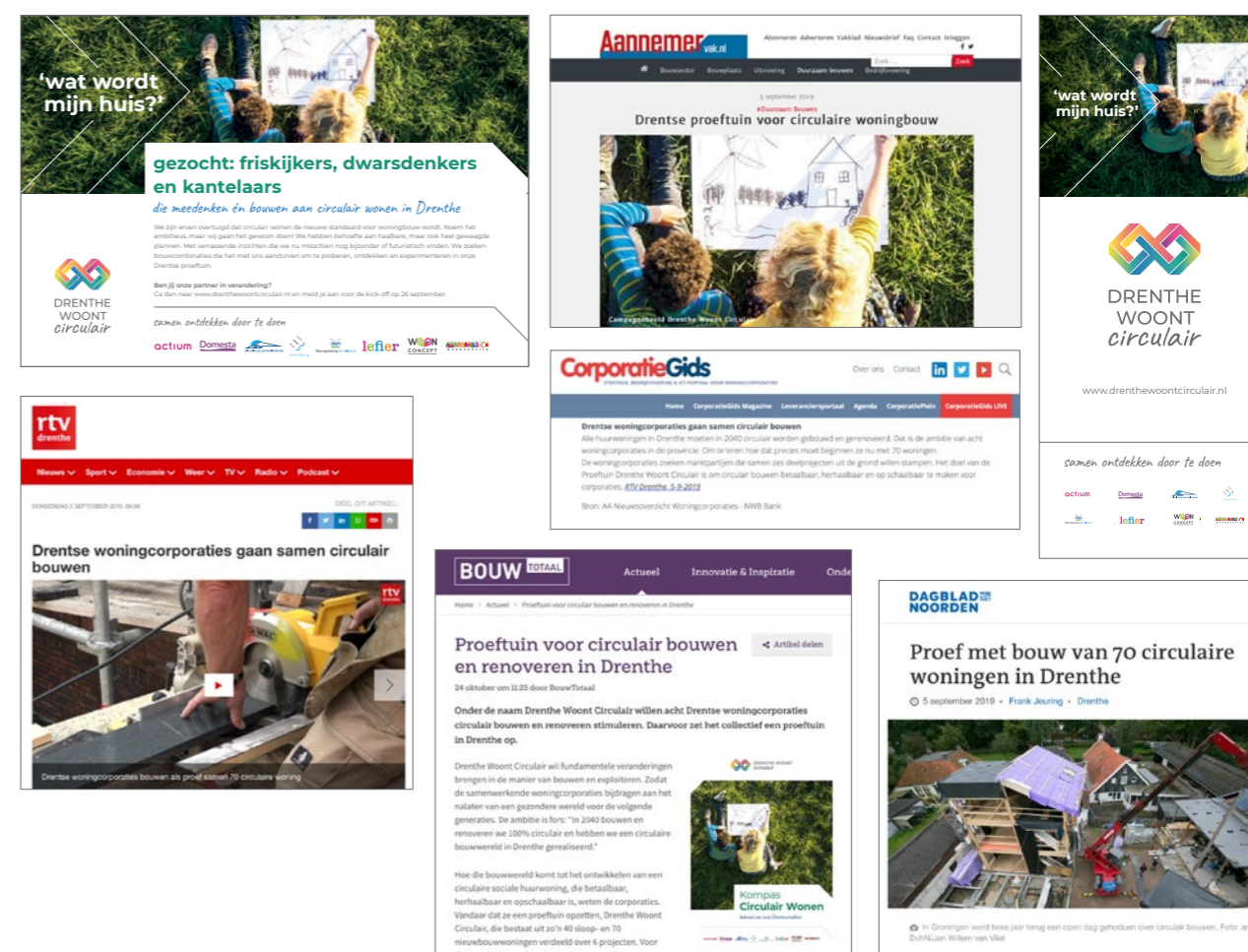
De vastgestelde primaire doelgroep voor deze communicatiecampagne zijn de marktpartijen. Secundaire doelgroepen zijn stakeholders in de breedste zin.

De communicatie is gekoppeld aan de geplande evenementen van introductie begin september tot aan selectie van de zes consortia eind 2019:

- 5 september
lancering uitvraag DWC
- 26 september
informatiebijeenkomst
- 28 oktober
deadline inleveren visiedocument
- 8 november
voorselectie
- 27 november
eindselectie en matching

Door storytelling, delen van ervaringen en inzichten, toewerken naar een DWCommunity gevoel en de inzet van de huurders van de toekomst is het doel om Drenthe Woont Circulair in de markt te zetten en marktpartijen te binden meer dan geslaagd. Er kan teruggekeken worden op een zeer succesvolle communicatiestrategie.

Beeldimpressie van publiciteit

Juiste toon zetten

De vraag was in hoeverre de gedane oproep aan de markt - de echt ander type uitnodiging van de woningcorporaties - ook als zodanig beantwoord zou worden. Is de markt hier wel klaar voor was een vraag die bij de corporaties leefde. Om dat goed vast te kunnen stellen is daarom een informatiebijeenkomst georganiseerd (d.d. 26 september 2019). Een open event in het Provinciehuis Drenthe voor alle belangstellenden van de Proeftuin Drenthe Woont Circulair.

Doel van het event: informeren, enthousiasmeren en consulteren van marktpartijen die mee willen doen.

Dit pakte goed uit. Meer dan 225 deelnemers verzamelden zich in de Statenzaal van het Provinciehuis. Nieuwsgierig naar wat nu feitelijk van hen gevraagd werd, en ook opbouwend kritisch naar de woningcorporaties als opdrachtgever in deze. Op hun beurt was hun vraag of de corporaties hier wel klaar voor waren?

De dialoog die die middag ontstond, zette meteen de juiste toon voor het hele traject.

Omgevingsrecht Zuidema
@BouwenRuimte

Twee projecten voor innovatieve woningen welke wij ruimtelijk begeleiden was voor ons aanleiding om aanwezig te zijn bij de Kick-off #Drenthe Woont #Circulair. Interessant! Mooie kansen!

Bert Moormann heeft gereweet

Domesta
@Domesta

RT @Domesta: Vandaag gaat Drenthe Woont Circulair echt van start! Trots dat we dit samen met alle corporaties uit Drenthe oppakken! #circul...

Jeroen Hengeveld
@JR.Hengeveld

Aanwezig bij de kickoff van "Drenthe Woont Circulair" !!! De unieke ontmoeting tussen de 8 woningcorporaties in de provincie Drenthe met toekomstige partners.

Kristina van de Venis - Warries
@KristinaWarries

Geweldig initiatief! Drenthe woont circulair. #circulareconomy #wastenomore #renewi

Uitdaging aangaan

In de periode tussen de informatiebijeenkomst en de deadline van indiening (d.d. 28 oktober 2019) hebben alle partijen een consortium kunnen vormen. Een consortium is namelijk een randvoorwaarde voor deelname aan de Proeftuin. Waarom? Wij zien inter- en transdisciplinariteit als noodzaak om tot werkelijke systeemverandering te kunnen komen. Diversiteit in denken helpt het perspectief te kantelen en nieuwe vragen te stellen. Vragen die het denken opschudden, en buiten de bestaande kaders gaan.

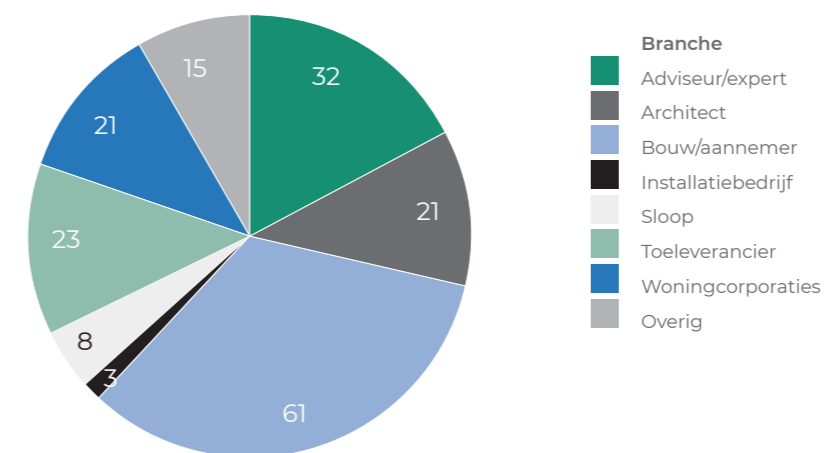
In de uitvraag zijn heel bewust de specifieke projecten van de corporaties nog niet gedeeld. Er werd namelijk geen visie op een locatie of een projecten gevraagd, maar juist een visie op de door ons gestelde ambitie voor de transitie en de brede doelstelling van circulair bouwen.

Spannend was hoeveel partijen deze uitdaging wilden aangaan. De uitkomst heeft ons enigszins overrompeld. Waar wij ongeveer 15 inzendingen hadden verwacht, kwamen er in totaal 31 binnen. Een groep vertegenwoordigers van circa 175 unieke bedrijven. Vanaf dat moment was er sprake van een beweging.

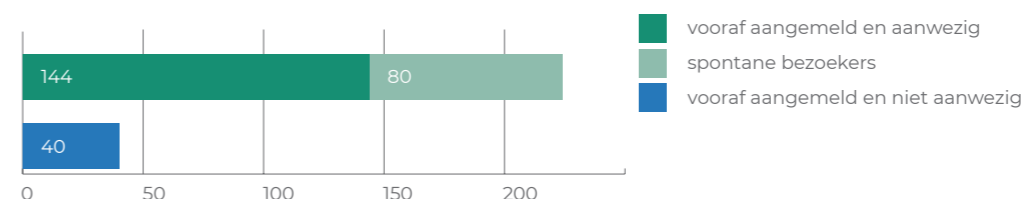
Matching vraag en aanbod

Alle 31 inzendingen zijn beoordeeld door een team vanuit de corporaties. Dit team, bestaande uit corporatiemedewerkers van verschillende signatuur - van directeur, wijkconsulent en beleidsadviseur tot projectleider - beoordeelde de stukken op de kwaliteit van de visie op circulariteit, samenwerking en leren. Het Kernteam DWC maakte vervolgens op basis van deze reflecties een gedragen selectie van tien genomineerden. Daarbij hebben we gestuurd op een zo groot mogelijke diversiteit in de groep van tien genomineerden. Diversiteit vormt namelijk de solide basis voor een breed spectrum van experimenteren in onze Drentse Proeftuin.

Vooraf aangemelde bezoekers 26 september

Werkelijke situatie bezoekers 26 september

Pitch met passie geven

Voor de beoordeling van de tien genomineerde inzendingen werkten we samen met een jury van zes personen van 'naam en faam'. Zij zijn professional in verschillende disciplines.

In de zorgvuldig gekozen samenstelling van de jury is de integrale en brede scope van Drenthe Woont Circulair vertegenwoordigd. Dat was voor ons van belang daar het oordeel van de jury als bindend ingezet werd. Oftewel, zij bepalen wie er doorgaan. Niet wijzelf als woningcorporaties. Dit is een bewuste keuze geweest van ons. Wij wilden hiermee onze eigen ambities helpen borgen door een onafhankelijke 'raad van transitie'.

Uit: Dagblad van het Noorden, 9 november 2019

Corporaties selecteren plannen voor proeftuin circulair wonen

RIEN KORT

GIETEN Acht Drentse woningcorporaties hebben tien kandidaten geselecteerd voor een proeftuin voor circulair wonen.

De woningstichtingen gingen in september op zoek naar marktpartijen die hierin met hen willen pionieren en experimenteren en daar werd flink op gereageerd. Het streven is om heel Drenthe in 2040 aan deze duurzame manier van bouwen te krijgen.

Onder circulair bouwen wordt verstaan het toepassen van gebruikte, natuurlijke en herbruikbare materialen. Deze manier van werken moet het uitputten van grondstoffen tegengaan. Bovendien maken deze materialen een besparing in de bouwkosten mogelijk, wat weer aantrekkelijk is voor de corporaties.

Maar liefst 175 bedrijven leverden gezamenlijk 31 plannen in, het dubbele van wat verwacht werd. Daar is weer een selectie van tien uit gemaakt. De genomineerden hebben op 27 oktober in theater De Nieuwe Kolk in Assen hun idee ter beoordeling voorgelegd aan een vakjury en een kinderjury.

Hieruit worden weer zes partijen gekozen, die samen met de corporaties daadwerkelijk gaan bouwen. Het is de bedoeling dat er op zes plekken in de provincie mini-wijkjes van vijf tot twintig circulaire woningen worden aangelegd.

De tien toppers geven een gevarieerd beeld. Van woningen gemaakt van makkelijk op en af te bouwen constructies van hout of staal tot visies op woningcorporaties zonder bezit. De woning blijft in dat geval eigendom van de producent en de corporatie wordt leverancier van wo-

De vakjury bestaat uit:

Thomas Rau
RAU Architecten en Turntoo
> circulaire economie

Marnix Norder
Aedes
> volkshuisvesting

Paulus Jansen
Woonbond
> bewonersperspectief

Elphi Nelissen
TUE
> bouwinnovatie

Kees Klomp
THRIVE Institute
> maatschappelijke waarde

Ruth Mourik
Duneworks
> transities

Thomas Rau, voorzitter van de jury

Stiekem hetzelfde blijven doen?

Op de vraag waarom Rau jurylid wil zijn voor Drenthe Woont Circulair antwoordt hij: 'Ieder initiatief tot circulariteit juich ik toe. Hoe groot of klein ook. De grote vraag is of dit een echte verandering is. Of gaan we toch weer stiekem hetzelfde doen? Dáárom zit ik in de jury. We moeten ervoor waken dat we alles hetzelfde blijven doen. Laten we elkaar niet voor de gek houden!'

Als jurylid beoordeelt Rau straks de 10 consortia die hun visie en ambitie op circulariteit, samenwerking en leren gaan pitchen. 'In Nederland zijn we er heel goed in om allerlei begrippen te gebruiken. Maar het gedrag verandert niet. Niemand weet ook precies wat circulariteit is. Voor mij nog meer reden om jurylid te zijn voor Drenthe Woont Circulair.' geeft Rau aan.

Nieuwe fouten maken

Rau hoopt dat Drenthe Woont Circulair zorgt voor een fundamentele verandering, ergens in de keten hoe dingen tot stand komen. En dat die veranderingen dan heel consequent worden doorgevoerd. 'Ik snap dat niet alles van de ene op de andere dag anders wordt. Maar al beginnen we met 1 ding. We moeten écht proberen om nieuwe fouten te maken. Woningcorporaties zitten met een dilemma. Er moet fundamenteel iets gebeuren. Ze moeten over alles anders gaan nadenken. Alleen nieuwe instrumenten kunnen helpen om deze nieuwe stap te zetten' aldus Rau.

Uit: interview met Thomas Rau, 16 oktober 2019

Naast deze professionals zijn er ook toekomstige huurders, de huidige jeugd, gevraagd om zitting te nemen in de jury. Twee jongeren, ambassadeurs van Missing Chapter, hebben de deelnemende consortia kritische vragen gesteld vanuit hun eigen perspectief. Missing Chapter is partner van Drenthe Woont Circulair, en helpt bij het vormgeven van een gelijkwaardige positie van kinderen in de Proeftuin DWC.

De jury heeft alle tien genomineerde visiedocumenten en de op 27 november 2019 gegeven pitches beoordeeld op de gestelde criteria die beschreven staan in de selectieleidraad.

Jurering

Criteria voor beoordeling van het visiedocument

- collectieve impact: impact visie op strategisch, tactisch en operationeel niveau in de transitie naar een circulaire bouwconomie
- vindingrijkheid: potentie van de sociale, ecologische, economische, technische, ruimtelijke, logistieke, organisatorische en politiek-bestuurlijke innovaties
- samenspel: niveau van systeeminteractie tussen de verschillende aspecten van circulariteit
- betrokkenheid: visie op samenwerking in verschillende fases van het project
- voorstelbaarheid: kwalitatieve onderbouwing van het visiedocument

Criteria voor beoordeling van de pitch

- verbindingskracht: kwaliteit van het verhaal en de wijze van presentatie
- geloofwaardigheid: congruentie visie, teamsamenstelling en presentatie

Entreetickets uitdelen

Op 27 november zijn er van de tien partijen uiteindelijk zes partijen geselecteerd voor de deelname aan de Proeftuin Drenthe Woont Circulair. Een spannend moment in een met meer dan 200 deelnemers afgeladen De Nieuwe Kolk in Assen. Ruim 85 mensen keken die ochtend de pitches online mee via een door ons opgezette livestream. Zo kon iedereen getuige zijn van welke visies er

genomineerd waren, en welke daarvan uiteindelijk zouden doorgaan.

Begin van de middag maakte Thomas Rau namens de jury bekend welke zes consortia een entreeticket voor de Proeftuin Drenthe Woont Circulair hadden gewonnen.

Juryverslag

Potentieel

'Voor de 10 geselecteerde consortia betekent hun selectie het entreeticket om deel te nemen aan de Proeftuin. Van daaruit gaan we verder. Wat we met deze selectie honoreren, is er in wezen nog niet - het moet zich nog ontwikkelen. Als jury hebben we gekeken wie volgens ons het meeste potentieel in huis heeft. Wie heeft het meest gevarieerde idee? Wie komt met iets heel radicaals? Wie kijkt vanuit een verrassend perspectief? De winnaars hebben concepten waarvan we denken dat ze de moeite waard zijn om in de Proeftuin te laten groeien.'

Vooruitgang

'Bij geen van de 6 geselecteerde consortia weten we zeker of er straks daadwerkelijk een 'plantje' uitkomt. Maar dat is helemaal niet erg. We moeten nieuwe fouten blijven maken, want dat garandeert dat we vooruitgang maken. De realiteit ontstaat altijd achteraf, nooit vooraf!'

Ludo Mennes
@ludomennes
Drenthe woont circulair; geen einde, maar een nieuw begin! Circulair bouwen en verbouwen in Drenthe, pitch in @TheaterDeKolk #drenthecirculair

Alex van Oost
@AlexvanOost
We zijn begonnen! Drenthe Woont Circulair laat het kolken in Assen. #drenthewoontcirculair #circulaireconomie #drenthe #trots #wearenice

Robbert Monteban
@MontebanRobbert
Drenthe gaat de nieuwe norm bepalen en woont circulair #Drenthe #denieuwekolk #siklus3.0 #nissan #4YEF #electrifytheworld

Sander Wubbolts
@SanderWubbolts
#DWC Drenthe Woont Circulair pitch nwe. style @JorritsmaBouw met ondersteuning van zandkunstenaar, innovatief vernieuwend en bijzondere leuke manier om publiek en jury mee te nemen.

H2all
@h2all_nl
Proud! H2all a small part of winning formula for Drenthe Woont Circulair. #drenthewoontcirculair #h2fortheworld With @Trebbe1911 @viacinstallatie @prbureau @DusseldorplSM @ksvdd

Koppels maken

Het middagdeel van de bijeenkomst in De Nieuwe Kolk bestond uit een onderlinge kennismaking tussen de zes winnende consortia en de zes pilotprojecten van de woningcorporaties. De corporaties moesten die middag hun pilotproject pitchen voor de consortia en via die weg een beeld krijgen van de best mogelijke match.

Aansluitend hebben zowel de woningcorporaties en de consortia hun voorkeurskeuze mogen uitbrengen. Het Kernteam DWC heeft op basis van die input medio december 2019 de matching gedaan (zie pagina 26).

Pilotprojecten opstarten

project Actium
Nieuwbouw Kloosterakker Assen
20 woningen
Aansluitend aan de Oude Oudekerkstraat in Assen.

project Woonservice
Nieuwbouw Roelof Tuinstraat Valthermond
7 woningen
Aansluitend aan de Oude Oudekerkstraat in Valthermond.

project Domesta
Locatie 1: demontage slooij van 5 woningen aan de Juliana van Stoltebaan en bouwlocatie van 4 woningen
Locatie 2: demontage van 6 woningen, kavels in de verkoop
4 woningen
Aansluitend aan de Oude Oudekerkstraat in Emmen.

Resultaten in de media

Uit: Bouwen in het Noorden, januari 2020

project De Volmacht
Nieuwbouw en sloop Kerpelstraat en Brummelkamp Gieten
15 woningen
Aansluitend aan de Oude Oudekerkstraat in Gieten.

project Lefier
Nieuwbouw Neptunusbaan Klazienaveen
5 woningen
Aansluitend aan de Oude Oudekerkstraat in Klazienaveen.

project Woonborg
Nieuwbouw Wilhelminastraat-Kanaalstraat Roden
15 woningen
Aansluitend aan de Oude Oudekerkstraat in Roden.

Bouwteams aan de slag

Actium + 3 Circles

actium

Lefier + Dit is Thoes

lefier

Domesta + Drenthe Woont Natuurlijk Circulair

Domesta

Woonservice + Circulair Toekomst Consortium

WOONSERVICE

De Volmacht + Trias Argentariae

Woningstichting De Volmacht

Woonborg + Het Consortium

woonborg

Op missie zijn

De start van 2020 luidde ook de nieuwe fase van onze proeftuin in. Twee jaar na dato van het initiatiefnemen door de Drentse woningcorporaties kwamen we samen voor ons eerste proeftuin-LAB (d.d. 16 januari 2020). Het SAMEN van Drenthe Woont Circulair kreeg vanaf dit moment een nieuwe dimensie; theorie werd praktijk.

Een nieuwe fase in onze ontdekkingstocht vangt aan. Een fase waarin de governance zich moet doorontwikkelen naar een gedeeld eigenaarschap van alle betrokken partijen. Na het getoonde leiderschap door de corporaties is de tijd hier voor de zogenaamde 'first followers' – de partners en consortia – om positie te pakken.

Proeftuin Drenthe Woont Circulair 2020-2021

We houden daarbij vast aan de principes van Strategisch Niche Management. Deze bieden ons de mogelijkheid om doorlopend te blijven analyseren wat de impact is van ons handelen en waar bijstelling nodig is van het proces dat voor ons ligt.

Een Programmaplan DWC 2020-2021 wordt opgesteld als gezamenlijk product om de koers te borgen en helderheid te bieden over rollen en taken in de Drentse proeftuin. Daarbij zetten we integraal in op vier hoofdactiviteiten cq. werkpakketten aangevuld met de benodigde regie op het totaal programma:

- DOEN* uitvoeren van de 6 pilotprojecten (innovatietraject aanjagen door te doen)
- LEREN* regisseren van de kennis- en capaciteitsontwikkeling (kennis beschikbaar maken)
- SAMEN* organisatie van actoren en netwerken (de beweging duurzaam doorontwikkelen)
- ZIEN* doorontwikkeling visie en verwachtingen (naar herhaalbaarheid en opschaalbaarheid)
- REGIE* programmamanagement van de Proeftuin (managen, ondersteunen en borgen)

Het programmaplan zal eind mei 2020 vastgesteld worden en als onderlegger dienen voor een subsidieaanvraag binnen het SNN-programma EFRO KENNISONTWIKKELING 2019.

Beweging helpen groeien

8 Corporaties:

Actium	Stichting Eelder
Domestra	Woningbouw
De Volmacht	Woonborg
Lefier	Woonconcept
	Woonservice

6 Consortia:

Actium

3 CIRCLES

- Dura Vermeer
Architect Langendijk, INC B.V., Lycens B.V.,
Kamphuis Sloopwerken B.V., Twee R Recycling

Domesta

**Drenthe woont
natuurlijk circulair**

- Vector-i architecten,
Eco+bouw

Subsidieverstrekker:

Provincie Drenthe

Nieuwe partners:

- Aedes
NMFD
THRIVE
CIRCO

Strategische partners:

- BNA
Bouwend Nederland
NICE
NVBU
Missing Chapter

De Volmacht

**Trias
Argentariae**

- Hunebouw B.V., HJK Architecten,
Bork Groep, Nieman Raadgevende
Ingenieurs, Nathan,
Buro voor Groene Ruimtes

Lefier

Dit is Thoes

- Sustainable Urban Development
Lab B.V., KAW-architecten,
Geveke Bouw en Ontwikkeling

Woonborg

Het Consortium

- Koenen Bouw, VolkerWessels Bouw en
Vastgoedontwikkeling Noord,
Primum, B+O, BeelenNext

Woonservice

**Circulair Toekomst
Consortium**

- Trebbe Bouw, LKSVD, Reintefra,
Dusseldorp, Prachtig, Avebe, Raab Karcher,
Hellingerinstituut, WUR, Nibe, VIAC

Navolging krijgen

Twee personen namen begin 2018 de eerste stappen op het pad van circulariteit. Dat duo groeide tot een kleine groep namens de acht Drentse woningcorporaties, tot een groot team aangevuld vanuit de zeven partners, en nu tot een hele bemanning met vertegenwoordiging uit 55 organisaties.

Zo krijgt de intentie achter Drenthe Woont Circulair meer en meer navolging. Nieuwe partners melden zich inmiddels aan om bij te helpen dragen aan de ambitie om van circulair bouwen het nieuwe normaal te maken. Noem het ambitieus, maar we gaan het gewoon doen!

2016

2018

2020

2022

samen ontdekken door te doen

Colofon

titel

Drenthe Woont Circulair
de start van een beweging

omschrijving

Eindrapportage subsidie Provincie Drenthe
Kenmerk 201802455
Uitvoeringsregeling Groene Energie Afspraak

auteur

Alex van Oost
Lydia de Vin

grafische vormgeving

Sjoukje van der Velde

penvoerder

Lefier
Postbus 2102
7801 CC EMMEN

versie

28 mei 2020

DRENTHE WOONT
circulair

Drenthe Woont Circulair

Postbus 2102 | 7801 CE Emmen

info@drenthewoontcirculair.nl

www.drenthewoontcirculair.nl

mede mogelijke gemaakt door

provincie **D**renthe

Drenthe Woont Circulair is een samenwerkingsverband van:

actium

Domesta

lefier

**WOON
CONCEPT**

